

Akut ve Yas Dönemlerinde Engelli ve Yaşlı Depremzedelerin Deneyimleri, Gereksinimleri ve Başa Çıkma Pratikleri

Doç. Dr. Bekir Güzel

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Bilindiği üzere 6 Şubat 2023 günü Türkiye’de Kahramanmaraş merkezli olmak üzere 10 ili (Kahramanmaraş, Malatya, Adıyaman, Hatay, Kilis, Adana, Şanlıurfa, Osmaniye, Gaziantep ve Diyarbakır) kapsayan 7,7 büyüklüğünde bir deprem meydana geldi. Bu deprem söz konusu illerde yaşayan yaklaşık 13-14 milyonluk bir nüfusu etkiledi. Bu nüfusun içinde deprem bölgesinde yaşayan farklı sosyal gruplara ait bireyler yer almaktadır. Bu bireylerin deprem anında ve hemen sonrasında (şok döneminde) yaşadıkları/hissettikleri aynı olsa da sonraki süreçlerde (arama kurtarma, yas, psikolojik danışmanlık ve restorasyon dönemleri) bu durum oldukça farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmayı ortaya çıkaran çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bireylerin dezavantajlı ya da risk altındaki gruplar içinde yer alması bu etkenlerden biridir. Bu çalışmanın odağını/kapsamını dezavantajlı ya da risk altındaki gruplar içinde yer alan engelli ve yaşlı bireyler oluşturmaktadır. Bu bireyler gündelik yaşamlarında ve hayatın normal akışı içinde farklı gereksinimler ve zorluklar içindedir. Yapılan araştırmalarda engelli ve yaşlı bireylerin deprem anında ve sonrasında daha zorlu ve farklı deneyimlere/gereksinimlere sahip oldukları tespit edilmiştir (Eldar, 1991; Tatsuki, 2013). Geçtiğimiz günlerde yaşanan iki büyük deprem, bölgede yaşayan engelli ve yaşlı bireylerin daha özenli ve kapsamlı bir müdahaleye veya ilgiye ihtiyaç duyabilecekleri düşüncesini akla getirmektedir. Nitekim bu araştırmanın gerekçesini de halihazırda dezavantajlı olan engelli ve yaşlı bireylerin meydana gelen iki büyük deprem ile daha da dezavantajlı hale gelmeleri (dezavantajlı olmanın kesişimselliği) nedeniyle ortaya çıkan zorluklar karşısında gereksinimleri, baş etme pratikleri ve bu zorluklara ilişkin çözüm önerilerinin ortaya koyulması oluşturmaktadır.

Türkiye son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede olduğu gibi nüfus hızla yaşlanmaktadır. TÜİK verilerine göre 2021 yılında Türkiye’deki 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus oranı %9,7’ye yükselmiştir. İl bazındaki dağılımlar incelendiğinde depremde etkilenen 10 ilde yaşayan yaşlı birey sayısı 944.364’tür. Bu veriye göre deprem bölgesindeki her 13-14 kişiden birinin yaşlı bir depremzede olduğu anlaşılmaktadır. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2022) verilerine göre yapılan Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarında en az bir engelli olan bireylerin nüfusa oranı %6,9’tur. Üstelik engelli olan birey oranı yaş ile birlikte artmaktadır (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022). Bu veri, yaşlı nüfus içindeki engellilik oranının genç nüfusa oranla daha fazla olduğu şeklinde yorumlanabilir. Fakat Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile TÜİK’in paylaştığı veriler içinde il ya da bölge bazında bir engelli dağılım yer almamaktadır. Bu durumda depremin meydana geldiği illerde bulunan engelli nüfusunu tespit etmek de pek mümkün olmamaktadır. Buradan da anlaşılabacağı üzere Türkiye’deki engellilik oranı genel/ulusal bir veri setinden oluşmakta olup henüz illere ve bölgelere göre bir engelli tespiti yapılabilmiş değildir. Böyle bir durumda depremde etkilenen engelli birey sayısını tahmin edebilmek de oldukça güçleşmektedir. Yukarıda belirtilen dezavantajlılığın kesişimselliği göz önüne alındığında sayıları henüz net olarak bilinmeyen ve yaklaşık bir milyonu bulan engelli ve yaşlı depremzedelere yönelik yapılacak saha araştırmaları önem kazanmaktadır. Esasen bu araştırmanın temel gerekçesini de bu bakış açısı ve tespitler oluşturmaktadır.